

באר

ה"אור החיים הקדוש"

סדר לימוד ב"אור החיים" הקדוש

אלימלך בידמן

שליט"א

בתקנת מורינו הגה"צ רבי

פרשת יתרו פ"ד

באר ה"אור החיים הקדוש"

פרשת יתרו פ"ד

סדר למד ב"אור החיים" הקדוש כתקנת מורינו הגה"צ רבי אלימלך בודרמן שליט"א

לדעילא, והוא סוד אומרו (נלמא פ"ד) ודא יעלה מן הארץ והשקה מלמעלה את כל פני האדמה, וירמוז באומרו ויקרא לשון יקר וגדולה עשה ה' למשה על הכנתו וזריזותו בדבר:

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מקל העמים כי לי כל הארץ: (י"ט"ג)

ועתה חס וגו'. אומרו ועתה, על דרך אומרם ז"ל (כ"ב פכ"א) אין ועתה אלא תשובה, כי לצד שהיו ישראל מלוכלכים בחרמי העונות אשר קדמו להם וגם החדשים מקרוב באו בהמראתם ככתוב בתורה כמה פרטי חטאים במן בשליו בשבת במים וכאשר רצה אל עליון לתת התורה זכה וברה יסוד הקדושה והטהרה ורוחניות הרוחניות צוה להם שיחזרו בתשובה אפילו מחטא קל, וכבר קדם לנו מאמרם ז"ל (קיוצין מ"ט): בדין המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק גמור ונמצא רשע שקידושו קידושין כי חיישינן שמא עשה תשובה ובאמצעות תשובתו יקרא צדיק. עוד יתבאר בסמוך:

חס שמוע תשמעו וגו'. צריך לדקדק טעם כפל שמוע תשמעו, ואולי יכוין ה' לצוותם על קבלת ב' תורות אחת אשר ישמיעם באותו מצב, ואחת היא תורה שבעל פה ודקדוקי סופרים וספרים וגדרי חכמים ותקנותם וגזירתם אשר יורו כרמוז במצות (מכיל"א) לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ולזה אמר כנגד מה שמשמיעם מהמצות אז אמר **חס שמוע**, וכנגד תורות העתידיים מפי חכמי ישראל אמר **תשמעו לעתיד**. ולדרך זה ידוייק על נכון אומרו **ועתה חס שמוע**, כי להיות שמצוה באומרו **תשמעו על העתיד** לזה סמך **ועתה חס שמוע** לומר אם שמוע עתה ותשמעו לעתיד כנזכר. ודקדק לומר בקולי, על דרך אומרם ז"ל (פמ"ד פ"ד) שומע מפי חכם וכו' כשומע מפי הגבורה, והוא אומרו כי מצוה זו שאני אומר לכם שתקבלו תקנת חכם צריך שתהיה לכם שוה כאלו אם השמעתיה והגדתיה לכם. ואולי כי בזה יתיישב מאמרם ז"ל (פמ"ט פ"ט) שדרשו בפסוק (וי) ויתיצבו בתחתית ההר שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים וכו' ואם לאו שם תהא קבורתכם, וקשה והלא הם אמרו (לקמן כ"ד ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ומה מקום לכפייה זו, והתוס' תרצו שם שמא היו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן עד כאן, ואין דבריהם נראים כי אדרבא יוסיפו פחד ופחת ויראו יראת הרוממות. ולפי מה שפירשתי כי ה' אמר להם ב' תורות אחת מפיו אז ואחת לעתיד מפי חכמים כנזכר נוכל לפרש תשובתם שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע שכוונתם היא על זה האופן כל אשר דבר ה' חלק ממנו שהוא מה שאמר **ועתה חס שמוע** שהוא ענין הנאמר מפי הגבורה אז נעשה אנו מקבלין עלינו לעשות מעתה קודם שנשמעהו, וחלק ממנו שהוא מה שאמר **תשמעו לעתיד** שהוא תורת חכם ונשמע פירושו לא קבלו ולא מאנו אלא תלו הדבר עד שישמעו לדעת מה יעשה ישראל, כי הם דברים שאין להם שיעור ואין גבול לקבלה זו כי בכל דור ודור יחדשו דינים וגדרים וסייגים ותקנות ומי יכלכל תורה שאין לה שיעור כזו, לזה תלו שיהיה הדבר ברשותם עד שישמעו ויבחנו בכל דבר אם יוכלו קבל, ומעתה לא קבלו עליהם אלא תורה שבכתב אבל תורה שבעל פה הדבר תלוי ועומד, ועל זה כפה ה' עליהם ההר כגיגית עד שקבלו עליהם תורת חכם, ובאונס

ויסעו מרפידיים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה': (י"ט"ב)

ויסעו מרפידיים. קשה למה איחר המוקדם כי פסוק זה היה לו להקדים קודם פסוק שלפניו שאמר באו מדבר סיני, ואולי שהוא על דרך אומרם (פספלין ק"פ): אהבה מקלקלת השורה להקדים המאוחר, שלהיות כי הוא זה יום המקווה לבורא לתורה לעולם לעליונים ולתחתונים ומיום הבריאה והם יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני, לזה כשהגיעו שמה לא עצרו כח לספר סדר הדבר ותכף קדמה ההודעה באומרו **ביום הזה באו וגו'** הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק ושמחו שמים וארץ כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוה ואחר כך חזר הכתוב להודיע פרטן של דברים:

עוד ירצה בהעיר עוד אומרו ויבאו מדבר סיני והלא כבר אמר בכתוב שלפניו באו מדבר סיני. עוד צריך לדעת למה הוצרך לומר ויחננו במדבר הלא מובן הוא הדבר כי במקום ביאתם חנו:

אכן כוונת הכתוב הוא להקדים ג' ענינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה:

הא' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שזיכרונה ה' לתורה ידקדק לומר לשון חוזק ואומץ עד גדר שימית עצמו עליה דכתיב (פמל"ט י"ד) זאת התורה אדם כי ימות וגו' ודרשו ז"ל (פמ"ט פ"ג) וכו', כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתה לומר עסק התורה השתדלות התורה ורבים כמוהו, ועיין מה שפירשתי בספרי חפץ ה' שחברתי על קצת ממסכתות הש"ס בקטנותי במאמר רבותינו ז"ל (ספ"ט): למיימינים בה כו' ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול, וכנגד זה אמר הכתוב **ויסעו מרפידיים**, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל (פספלין ק"ו). בפסוק (לעיל י"ח) וילחם עם ישראל ברפידיים ברפיון ידים עד כאן. והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משה בנועם ה', והוא אומרו **ויבאו מדבר סיני:**

וענין ב' הוא השפלות והענוה כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר ויחננו במדבר פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו:
וענין ג' הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהיו בד בבד שעליהם אמר הכתוב (ילמ"ט ט) חרב אל הבדים (פמ"ט ס"ג), אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל לשון יחיד שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראוים לקבלת התורה:

ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: (י"ט"ג)
פסוק ג - לומדים רק את הקטע דלהלן:

ויקרא אליו ה'. פירוש כשקדם הוא ועלה תכף קרא לו ה'. ויש לך לדעת כי בחינת הקדושה לא תקדים אלא למזמין אותה ומעיר על הדבר והוא מאמרם ז"ל (פמ"ג ח"ג) באתערותא דלתתא אתערותא

טוב, לזה אמר הכתוב והייתם לי סגולה מכל העמים כי אין פעולה טובה יוצאה אלא מידכם שאין סגולת התורה והמצות אלא מכם. ואומרו כי לי כל הארץ, פירוש כי יאמר האומר כי הבטחה זו שיהיו סגולה לא תוצדק אלא כשיהיו האומות חפצים ללמוד ולעשות וגו' בזה יוצדק לומר שעשנו סגולה, אבל רואני (ספני נכס) כי אדרבה מאנו העמים לקבל תורה ומצות כשדבר ה' לפארן ושעיר ומעתה במה יוכר טוביות הבטחת המעלה, לזה אמר כי לי כל הארץ, כאן הודיע ה' כי אין לך אומה ואומה שאין בה מכירי אלהותו יתברך, וכן הוא אומר (מלאכי א') מוקטר מוגש לשמי וגו' הרי כי כל הגוים לו יכרעו ואף על פי כן לא יטלו שכר על הדבר ולא יעשה מעשיהם רושם, וזו היא סגולתם של ישראל: כאן מדלגין

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: {ב' ה'}

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וגו'. פירוש שיזכרהו מיום א', ולזה הקדים המאוחר כי מן הראוי היה להקדים לומר ששת ימים וגו' ואחר כך יאמר זכור, אלא נתכוין לומר שהזכירה תהיה מיום ראשון על דרך אומרו ז"ל (מכילתא) שכל יום יאמר היום יום א' בשבת וכו' פירוש ובוה יקדשו ולא יטעה בו. גם ירצה לקדשו לשון הזמנה על דרך אומרו ז"ל (פילא ט"ו) מחד בשבא לשבא, גם ירצה על דרך אומרו ז"ל (מלקט פלילס פ"ז) כי יום ששי שבו נברא אדם הראשון וחטא ויצא חייב בדינו בא יום שבת ונעשה סניגור לאדם לפני ה' ואמר רבון העולם לא נהרג אדם מעולם וכי אני מתחיל וכו' וניצול אדם וכשראה אדם כחה של שבת התחיל לשורר מזמור שיר ליום השבת, לזה אמר ה' זכור פירוש שיזכור את יום השבת אשר באמצעותו נתקיים אדם ויוצאי חלציו וראוי להחשיבו כי הוא דבר המעמיד לכל איש ישראל ויקדשו. ותמצא כי מי שנעשה לו נס ביום אחד יהיה היום ההוא מכובד וחשוב בעיניו תמיד מדי שנה בשנה, וזה יותר על בחינה זו שהשבת עצמו הוא המציל, ולזה אמר זכור להיות הדבר רחוק מששת ימי בראשית. עוד ירצה על זה הדרך זכור את יום השבת פירוש הזכיר שמו של שבת והטעם לקדשו כי כשאתה מזכיר שמו של שבת ביום זה בזה אתה מקדשו, וזה הוא שיעור הכתוב זכור את יום, ומה יזכור, שבת; וטעם לקדשו כי שמו של הקדוש ברוך הוא שבת כמאמר רשב"י (פסר מ"ב פ"ח):, ואח"כ ביאר הכתוב מה יום מימים ואמר ששת ימים וגו' כי ששת ימים וגו' הא למדת כי על יום ז' של ששת ימי בראשית הוא אומר:

כִּבְדוּ אֶת אֲבִיהֶם וְאֶת אִמָּיהֶם לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיהֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיהֶם נָתַן לָהֶם: {ב' י"ב}

למען יארכו. אמר יארכונו שמשמע מעצמם ולא אמר אאריך ימין. אולי שירצה לומר כי מצוה זו סגולתה היא אריכות ימים מלבד שכרה מה', כי יש מצות שיש בהם סגולות נפלאות מלבד שכר אשר קבע להם ה' וזו גילה אותה ה':

היה עד ימי מרדכי שראו פעולת חכם לחיים אשר עשו להם מרדכי ואסתר חזרו לקבל ברצון לקיים כל דבר אשר יחדשו ויתקנו עליהם חכמיהם אחר אשר ראו מה גדלו מעשה הצדיקים שזולתם לא היה נשאר רושם משונאיהם של ישראל. והגם שרבותינו ז"ל (ספ) דרשו אומרו נעשה ונשמע באופן אחר לשבח שדמו למלאכים שקדמו לומר המעשה קודם השמיעה כמלאכים שמקדימין (פסלס קג) עושי דברו קודם לשמוע בקול דברו, זה דרך דרש. וגם לדרכנו הרי אמרו נעשה קודם שישמעו ולא הקדימו השמיעה אלא בתורת חכם. או אפשר שהכתוב נתכוון לב' הפירושים אחד בצדיקים ואחד בשאר העם כי פשיטא שמן הסתם לא ישוו הדרגות ישראל יחד בצדקות:

עוד ירמוז בכפל שמוע תשמעו מה שהיה אחר האמת בקבלת התורה על פי דבריהם ז"ל (פוליוס מ.) כי ב' דברות שמעו מפי הגבורה וח' מפי המלאך שנברא מדיבורו יתברך לזה אמר אם שמוע תשמעו ב' הדרגות השמיעה, ודקדק לומר כנגד שמיעה שישמעו ממש מהגבורה תשמעו בקולי ולא אמר לקולי והבן:

עוד ירצה לומר כי אם יתחיל לשמוע התורה משם ואילך הוא יתאוה לשמוע עוד, והוא אומרו אם שמוע עתה אני מבטיחכם כי תשמעו מעצמכם כשתטעמו טעמה, כאומרו (פסלס נ) טעמו וראו כי טוב ה'. עוד ירצה על דרך אומרו ז"ל (פוטס כ"א) תורה בין וכו' מגנא ומצלא, והוא אומרו אם שמוע פירוש אם תהיה השמיעה זה יהיה לכם לב' תועליות הא' שאתם שומעים קולו יתברך דברי אלהים שיש בהם החיים ותחיו כאומרו (פשיט נ) שמעו ותחי נפשכם, והב' ושמרתם את בריתי פירוש שיגן עליכם מיצר הרע, ולדרך זה הרווחנו גזירת הדבור שמקומו הוא תשמעו וגו' שעיקר המצוה הוא שמיעת התורה וממנה נמשכים כל התועליות, הא' שהם נהנים מקול אלהים חיים, ב' יהיו שומרים המצות ולא ישלוט בהם יצר הרע, ג' והייתם לי סגולה וגו'. ולפי מה שפירשתי למעלה כי אומרו תשמעו הוא לתורה שבעל פה, תהיה גזרת הכתוב ושמרתם וגו' כי באמצעות התורה תצילהו מיצר הרע המחטיאו, ואומרו בתוספת וא"ו, לומר מלבד שתהיה לכם ידיעה ממנה להבחין בין טוב לרע עוד לכם שתשיגו השמירה ולא ישלוט בכם השטן: כאן מדלגין, וממשיכין מהקטע דלהלן:

והייתם לי וגו'. הכוונה בזה היא כי כשם שהסגולה הוא דבר שאינו כפי הטבע כי הלא תמצא כי יש עשב שטבעו קר וסגולתו לרפאות חולי הקרירות, וכן יש עשב חם וכו', וזה אינו כפי הטבע אלא דבר סגולה, וכמו כן מבטיחם ה' שיהיו סגולה גם שלא כפי המשוער, ויש הרבה ענפים בהבטחה זו, ראשונה על דרך אומרו ז"ל (פסלס מ) חשב אדם מישראל לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה נותנים לו שכר כאלו עשאה, ולא כן בעבירה, ובאומות אינו כן אלא להיפך, ואין זה מהנשער כפי השכל ממה נפשך אם המחשבה תעשה דבר אם כן תעשה בחושב רע ואם לא תעשה אלא בבחינת הטוב ולא בבחינת הרע אם כן באומות למה בהפך. עוד תמצא (פסלס נ"ט). כותי שעוסק בתורה או ששבת חייב מיתה, ואפילו שאר מצות אין לו לעשות, ולמה אם הפעולה מצד עצמה פעולה טובה כל העושה הרי זה עושה דבר

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' ראובן בן הרה"ח ישראל עוזר קליין זצ"ל
נלב"ע בחג השבועות תשע"א